
Řecko a rozšíření Evropské unie

Irini Chila, Dimitri Sotiropulos

Rozpad socialistického bloku a konec studené války vyvolaly potřebu celkové geopolitické transformace Evropského společenství. K významným otázkám, které se objevily na současné evropské scéně, patří nadcházející rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy, u nichž po přijetí Maastrichtské smlouvy nejde jen o vstup do hospodářského společenství, ale i do politické unie, jejíž vývoj bude mít vliv na vstupní podmínky. I když dosavadní rozšiřování nebrzdilo směřování k Unii, mělo zpětné vlivy na jeho postup. Jak zdůrazňuje J. F. Guilhaudis, „každé rozšíření modifikovalo do té či oné míry povahu Společenství, jeho plány i způsob jejich realizace“.¹

První část následující studie se zabývá oficiálním řeckým postojem k rozšíření Evropské unie o visegrádské země. Druhá část je pokusem o nastínění vnitřního sociálně-politického kontextu v Řecku, jakož i o zachycení reakcí různých sociálních skupin v zemi na budoucí vstup visegrádských zemí.

Nadcházející rozšíření Evropské unie o visegrádské země – historie a výhledy

Dříve než se budeme zabývat řeckým postojem k perspektivě evropského rozšíření, je třeba se alespoň stručně zmínit o hlavních politických a institucionálních problémech, souvisejících s rozšířením. O těchto problémech jednala Evropská rada na svém zasedání v Kodani v červnu 1993, kdy jako nezbytný předpoklad pro přijetí nových států do Společenství stanovila, že tyto státy musejí splňovat určitá ekonomická i politická kritéria. Vzhledem k problémům, vyplývajícím z přechodu od systému centrálně řízené ekonomiky k tržní ekonomice, Evropská unie podepsala Evropské (asociační) dohody s Polskem, s Maďarskem, s Českou republikou a se Slovenskem. Tyto dohody umožňují součinnost v mnoha oblastech a přispívají k odstranění obchodních bariér. Jejich cílem je vytvořit zónu volného obchodu pro většinu zboží s výjimkou zemědělských produktů.²

Již od prvního evropského rozšíření se Společenství muselo zabývat jeho důsledky na instituce a rozhodovací mechanismus, které ovlivňovaly jeho koncept i identitu. Bez ohledu na současnou diskuzi o *rozšiřování versus prohlubování* je třeba zdůraznit, že schopnost Evropské unie přijmout nové členy bude záviset na institucionálních rozhodnutích, jež mají být přijata v rámci Mezivládní konference 1996 a na jejichž základě bude přezkoumán postup rozšiřování.³

Pokud jde o společné politiky Evropské unie, zejména o společnou zemědělskou a strukturální politiku,⁴ jakož i o jejich důsledky pro rozpočet Evropské unie, bude všechno záležet na strategii zvolené pro rozvíjení vztahů mezi Evropskou unií a visegrádskými zeměmi. Je třeba podotknout, že konečný úspěch jednání o přistoupení závisí na schopnosti Evropské unie i přidružených zemí dospět ke koherentní politice konvergence a kooperace v zemědělském sektoru.⁵

Velký význam pro visegrádské státy má společná zahraniční a bezpečnostní politika. Pro tyto země přistoupení k Evropské unii znamená zabezpečení proti hrozbám destabilizace na území bývalého Sovětského svazu nebo na Balkáně. Jejich pocit nejistoty zesiluje rozpad starých bezpečnostních struktur na Východě a vzplanutí etnických konfliktů, souvisejících s rozčleňováním mnohonárodních entit, čímž lze vysvětlit jejich příklon k západ-

ním bezpečnostním strukturám.⁶ Uvedené státy proto přisuzují velkým význam svým vazbám k NATO i k ZEU. V této souvislosti se objevují některé otázky, týkající se budoucího vývoje Evropské politické unie, včetně perspektivy společné zahraniční a bezpečnostní politiky koncipované v Maastrichtu. Z tohoto hlediska budou některé institucionální i politické aspekty týkající se provádění společné zahraniční a bezpečnostní politiky přezkoumány na Mezivládní konferenci. Postavení a role ZEU jako obranné složky Evropské unie budou záviset na různých politicko-strategických trendech v postkomunistické Evropě a na volbě mezi atlantickou Evropou a Evropou spoléhající na vlastní obranu.⁷

Řecko a perspektiva rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy

Řecký postoj ke všem otázkám, které mají dopad na budoucí evropskou identitu, je ovlivňován mnoha faktory, souvisejícími s řeckou politikou a z ní vyplývajícími prioritami.

Zejména postavení a role Řecka v Evropské unii, jakož i jeho cíle v zahraničních záležitostech představují faktory, které určují zaměření země a její volby v rámci evropských institucí.

Orientace Řecka na nadnárodní přístup je zcela patrná z jeho obhajování politické unie. Vzhledem k tomu, že Evropská unie je v přechodné fázi jak na politické, tak i na ekonomické úrovni, posílení nadnárodních institucí může již samo o sobě zajistit spravedlivou účast malých zemí v její struktuře.

Řecko proto prosazuje zvýšení odpovědnosti Evropského parlamentu a Evropské komise ve vztahu k třetímu pilíři Maastrichtské smlouvy. Podle jeho názoru upevnění konstituční rovnováhy, jak bylo schváleno v Maastrichtské smlouvě, zabraňuje vytvoření malého okruhu (noyau dur) velkých mocností na úkor zájmů malých zemí. Vzhledem k tomuto riziku zůstává primárním cílem Řecka institucionální a politické rozšíření Evropské unie na základě respektování zásad rovnosti, demokracie, solidarity a soudržnosti komunitárních struktur.

Evropská orientace byla od 70. let významným prvkem řecké zahraniční politiky. Tímto způsobem ovlivňovala Evropa priority řecké zahraniční politiky. Protože národy střední a východní Evropy patří ke společnému zeměpisnému prostoru a ke společné kultuře, bude Řecko podporovat jejich účast v Evropské unii. Řecko, které je citlivé jak na bezpečnostní otázky vzhledem ke své vlastní zkušenosti na Kypru a v Egejském moři, tak i na upevňování demokratických zásad v důsledku svých sedmiletých zkušeností s diktaturou, považuje členství v Evropské unii za stabilizační faktor na celém evropském kontinentě.

Evropská unie skutečně může napomoci ke konsolidaci parlamentní demokracie a k přechodu k tržní ekonomice odvrácením rizika nestability, k němuž jsou visehradské země náchylné.⁸ I když – jak se zdá – jsou tyto země připraveny vstoupit do Evropské unie, je zde řada vstupních kritérií, která – v různé míře – ovlivní povahu Evropské unie, její plány i postup jejich uskutečňování.

Stručně řečeno, pro malou zemi s nemnoha možnostmi ovlivňovat běh evropských událostí může rozšíření na úkor prohloubení oslabit společné politiky, ohrozit celkové úspěchy a učinit z Evropské unie zónu volného obchodu a oblast mezivládní kooperace. Tento přístup by mohl vést k hegemonickým tendencím na úkor evropské integrace. Řecko, jehož cílem je zachování vymožeností Evropské unie, podporovalo zavedení strukturovaného multilaterálního dialogu, jak byl koncipován v Evropských (asociačních) dohodách.

Evropská rada v Kodani zdůraznila, že „Společenství navrhuje, aby přidružené země navázaly strukturované vztahy s institucemi Unie v rámci zesíleného a prohloubeného multilaterálního dialogu a dorozumění o otázkách společného zájmu. Plány zahrnují dialog a konsenzus o širokém okruhu témat a v různých oblastech.“⁹ Strukturované vztahy, jimž Řecko přikládá zvláštní význam, poskytují přidruženým zemím možnost postupné účasti na práci Evropské unie v oblastech společného zájmu formou konzultativních setkání. Jak vyplývá z dokumentů přijatých na zasedání Evropské rady v Kodani, k těmto strukturovaným vztahům patří společná setkání k otázkám vztahujícím se k politikám Evropské unie

(transevropská dimenze, společná zahraniční a bezpečnostní politika, justice a sociální záležitosti).¹⁰ Tato setkání jsou nástrojem přípravy na budoucí přistoupení přidružených zemí a zároveň napomáhají k dorozumění a koordinaci mezi těmito zeměmi, pokud jde o jejich evropské perspektivy.¹¹

Evropa jako homogenní zeměpisný celek musí vytvářet příznivé podmínky pro rovnoprávnou účast nových zemí, majíc přitom na zřeteli zeměpisnou rovnováhu rozšiřování i regionální stabilitu. Ve vztahu k rozbourané a nestabilní oblasti, jako je Balkán, kde politické režimy i ekonomické struktury jsou stále ještě v přechodném stadiu, Řecko přikládá zvláštní význam otázkám bezpečnosti na svých severních hranicích.

V lednu 1994 před Evropským shromážděním uvedl náměstek řeckého ministra zahraničí T. Pangalos, odpovědný za evropské záležitosti: „Řecko přikládá zvláštní význam úsilí týkajícímu se balkánského regionu. Zdejší země mají daleko vážnější problémy než visehradské země. Řecké předsednictví v Unii je pevně odhodláno přispět k nastolení bezpečnosti a stability v regionu a usilovat o prosazení mírových řešení krize v bývalé Jugoslávii a o posílení ekonomických vztahů mezi EU a balkánskými zeměmi.“¹²

Balkán byl od roku 1974 jednou z hlavních os řecké zahraniční politiky. Zlepšováním svých bilaterálních vztahů s určitými balkánskými zeměmi se Řecko snažilo provádět politiku stability, která by mu – v krátkodobé i střednědobé perspektivě – umožnila hrát aktivnější roli v záležitostech daného regionu. Jeho schopnost přispět ke stabilitě v regionu, která přímo souvisí s ekonomickým rozvojem rozvrácené oblasti, by zemi zajistila vedoucí roli. Proto je rozšíření Evropské unie o balkánské země cílem řecké zahraniční politiky, jenž je rovněž v souladu s prováděním globálnější politiky odpovídající společným zájmům Evropské unie i zemí tohoto regionu. Vyloučení balkánského faktoru z rozšíření by vyústilo v izolaci tohoto regionu od ostatní Evropy s negativními důsledky pro evropský kontinent jako celek. Je proto nezbytné, aby se rozšiřování uskutečňovalo koherentně, a tak se posilovala schopnost těchto zemí brát na sebe odpovědnost jako členské státy. Z tohoto hlediska musí Řecko podporovat vyvážený přístup k rozšíření na východ.

Středomoří je dalším životně důležitým regionem pro Evropskou unii. Jak bylo řečeno na Evropské radě v Lisabonu v červnu 1992, jižní a východní pobřeží Středozemního moře spolu se Středním východem mají pro Evropskou unii velký význam z hlediska bezpečnosti a sociální stability.¹³ Pozdější zasedání Evropské rady na Korfu v červnu 1994 požádalo Evropskou komisi, aby předložila směrnice k posílení středomořské politiky Evropské unie v zájmu míru, stability, bezpečnosti a sociálně-ekonomického rozvoje tohoto regionu. Zasedání Evropské rady v Essenu na jedné straně potvrdilo daná doporučení a na druhé straně zdůraznilo význam euro-středomořské konference na úrovni ministrů, na níž by společně jednaly všechny příslušné země.¹⁴ Tato politika ukazuje zájem Evropské unie reagovat na prohlubující se geopolitické přeměny jak ve střední a východní Evropě, tak i ve Středomoří zaváděním statusu předběžného členství uplatňovaného v zeměpisném smyslu vyrovnaně.

Podle této představy politika předběžného členství nekoliduje se závazky Evropské unie vůči středomořskému regionu, včetně Kypru a Malty. V rámci takovéto politiky zahrnující vytváření dlouhodobého euro-středomořského partnerství, které bude zajišťovat mír a stabilitu v daném regionu,¹⁵ Řecko souhlasí s podobnými iniciativami ve snaze o udržení zeměpisné rovnováhy rozšiřování. Kromě toho v souladu s prioritami své zahraniční politiky klade důraz na perspektivu přijetí Kypru a Malty do Evropské unie.¹⁶

Další důležitou oblastí evropské strategie sblížování s visehradskými zeměmi je jejich postupné integrování do vnitřního trhu Evropské unie. V tomto směru odpovídá řeckým zájmům, že Evropská komise předložila Bílou knihu Příprava přidružených zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie. Kromě toho byla přijata řada opatření ve prospěch integrace, zejména v oblastech s transevropskou dimenzí (doprava, životní prostředí, energetika atd.). Řecko podporuje návrhy směřující k naplňování dlouhodobého finančního rámce, jaký poskytuje program PHARE. Ten zahrnuje finanční podporu pro

přeshraniční kooperaci mezi visegrádkými zeměmi i mezi těmito zeměmi a zeměmi Středoevropské iniciativy. Řecko je tedy příznivě nakloněno takové kooperaci za podmínky, že není na úkor přeshraniční kooperace s Evropskou unií.

Pokud jde o obchodní politiku, Řecko by sice vzhledem ke své zeměpisné poloze mohlo být dotčeno otevřením vnitřního trhu Evropské unie pro určité zboží ze zemí visegrádké zóny,¹⁷ nicméně jeho zahraniční politika podporuje přijetí komerčních opatření, jež počítají se zlepšením ekonomické situace těchto zemí a následně předpokládají přístup jejich zboží na trhy Evropské unie. V tom případě by realizace obchodní politiky, která by byla výhodná pro přidružené země, měla přispívat k dobrému fungování vnitřního trhu, jakož i ke schopnosti těchto zemí realizovat politiku soutěživosti a státní podpory srovnatelnou s politikou Evropské unie.

Nejcitlivějším problémem ve vztazích visegrádkých zemí a Evropské unie je zemědělský sektor.¹⁸ Navzdory současné strukturální krizi zemědělský sektor ve visegrádkých zemích znamená pro farmáře Evropské unie potenciální konkurenci. Zemědělské otázky měly vždycky sociální i politický vliv na postup jednání o přistoupení. V případě visegrádkých států je tento problém velmi závažný vzhledem k roli zemědělství v jejich ekonomikách. Kromě toho se zemědělci Evropské unie ještě nepřizpůsobili nové situaci, vytvořené reformami společné zemědělské politiky a výsledky Uruguayského kola GATT. Na rozdíl od některých členských států, které se rozhodly přistoupit k novým reformám společné zemědělské politiky, Řecko zastává názor, že každá nezbytná reforma musí především vycházet z filozofie společné zemědělské politiky, jejímž cílem je upevnění sociální a ekonomické soudržnosti v Evropské unii. Priority Řecka i dalších jihoevropských zemí se tedy utvářejí na bázi určitých společných kritérií, jako je zeměpisná poloha a úroveň hospodářského rozvoje.¹⁹ Je proto třeba vzít v úvahu, že výhrady některých členských států ke vstupu visegrádkých zemí do Evropské unie vysvětluje do jisté míry skutečnost, že tyto členské státy jsou odkázány na příspěvky z fondů Evropské unie, a proto mají velké starosti o zeměpisné preference.

Pokud jde o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, Řecko se domnívá, že je důležité posilovat roli ZEU jako obranného pilíře Evropské unie. Budoucí vývoj Západoevropské unie v evropský bezpečnostní systém je však vázán na řadu faktorů a specifických politických cílů členských států, a proto je i nadále jen velmi malá vyhlídka na vytvoření nějaké společné evropské obrany. Je tedy otázkou, zda prosazení budoucí obranné spolupráce může garantovat hranice členských států.

Na Mezivládní konferenci v roce 1996 bude Řecko podporovat užší vazby mezi ZEU a Evropskou unií, jakož i realizaci rozhodnutí týkajících se ochrany vnějších hranic členských států.²⁰

V této otázce nejsou Evropané zatím ani zdaleka jednotní a nemají chuť vzít na sebe náklady skutečně evropského obranného pilíře.²¹ Každá úvaha o této otázce závisí na způsobu řešení bezpečnostních otázek. Tento problém není otázkou jen řeckého postoje ke vstupu visegrádkých zemí do NATO, ale je i otázkou koncepce a role evropských obranných institucí jako odpověď na regionální hrozby, jak je vnímají všechny evropské země, a to je mnohem důležitější.

Reakce různých řeckých zájmových skupin na perspektivu rozšíření Evropské unie o visegrádké země

Údaje o postojích řeckých občanů k rozšíření Evropské unie o visegrádké země nejsou k dispozici. Ale je možné analyzovat názory významných odborových organizací a profesních sdružení. Zdá se, že celkově řecké speciální zájmové skupiny, s nimiž jsme navázali kontakt, nezaujímají odlišný postoj od postoje řecké vlády.

Řeční odboroví předáci, s nimiž jsme v září a v říjnu 1995 vedli v Athénách *anonymní rozhovory*, vyjadřovali spíše příznivá, i když někdy rozporná mínění speciálních zájmo-

vých dělnických a zaměstnaneckých organizací, které reprezentují. Jak bylo možné předem očekávat, jisté výkyvy jsme zaznamenali mezi názory představitelů zájmových skupin. Přitom největší kolísavost, pokud jde o myšlenku dalšího rozšiřování Evropské unie na východ, projevovali právě malí podnikatelé. Jejich příznivé mínění o perspektivě integrace České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska bylo podmiňováno výhradami k rychlosti rozšíření a k současnému začlenění dalších zemí bližších Řecku (např. Kypru) a především požadavkem na zvýšení fondů Evropské unie, strukturálně i jinak, a to současně s počtem nových zemí, které budou mít jako plnoprávní členové Evropské unie právo podílet se na jejich finančních zdrojích.

Dělníci

Obava, že by fondy Evropské unie mohly být přeměřovány od současných členů k novým, je vyjádřena v příslušném dokumentu *Všeobecné konfederace řeckých pracujících (GSEE)* a objevila se i v rozhovoru s členem výkonné rady této konfederace.²²

Podle názoru dalších členů téže rady má Řecko vyšší pracovní náklady než visegrádské země, a proto soukromé investice mohou směřovat do střední a východní Evropy na úkor řeckého úsilí o získání zahraničních investorů. Proto musí Řecko chránit své zájmy a podporovat spíše prohlubování než rozšiřování Evropské unie. To bude prospěšné i pro visegrádské země, protože pokud počkají, budou mít lepší představu o formě, k jaké chce Evropská unie dospět jako nadnárodní organizace. Na druhé straně tíž členové rady GSEE prohlašovali, že rychlejší integrace visegrádských i dalších evropských zemí do Evropské unie může posílit schopnost Evropy soutěžit s Japonskem, s USA a s Čínou o větší podíl na celosvětové ekonomice. Kromě toho začlenění většího počtu zemí do Evropské unie učiní Evropu bezpečnějším místem pro život, neboť zde existují mechanismy Evropské unie pro odstraňování třenic mezi jejími členskými státy.²³

GSEE jako orgán souhlasí s názorem, že vytvoření „Evropy otevřené všem“ je potřebné v zájmu dosažení stability a kooperace mezi všemi evropskými národy a usilování o Evropskou unii, která bude prospívat pracujícím (a nikoli pouze zaměstnavatelům). Ale GSEE také vyjádřila obavy, že by rychlý postup rozšiřování mohl zabrzdit strukturální ekonomické změny, které jsou vnitřně potřebné v současných méně rozvinutých členských státech. V publikovaném prohlášení předsedy GSEE je rozšíření Evropské unie vázáno na „reálnou“ konvergenci méně rozvinutých zemí s hospodářsky vyspělými členskými státy Evropské unie, na takovou konvergenci, která musí jít nad plnění některých „nominálních“ konvergenčních kritérií (týkajících se míry inflace, rozpočtového deficitu, výše státního dluhu atd.).²⁴

Zemědělci

I když neexistuje žádný oficiální dokument *Sdružení řeckých zemědělských družstev (PASEGES)* nebo *Konfederace zemědělských odborů (GESASE)* o problému rozšíření, z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že představitelé řeckých zemědělců sdílejí mínění řeckých dělníků; obecně se na rozšíření dívají v příznivém světle.

Je třeba si však uvědomit, že pokud jde o pořadí vyřizování podaných žádostí o přistoupení k Evropské unii, řečtí zemědělci, stejně jako řečtí dělníci požadují, aby se Kypr a Malta staly plnoprávními členy Evropské unie dříve než kterákoli z visegrádských zemí.²⁵

Představitel GESASE uvedl, že kromě chovu skotu neexistují žádná společná zemědělská odvětví mezi Řeckem a visegrádskými zeměmi. Jejich zemědělská produkce je tedy komplementární. Řecko nemá žádný ekonomický zájem na tom, aby nesouhlasilo s perspektivou integrace těchto zemí do Evropské unie. V poslední době byly však fondy určené pro zemědělství redukovány. Jestliže tedy noví členové budou chtít mít z nich prospěch,

budou se muset členské státy Evropské unie dohodnout na zvýšení podílu zemědělství na rozpočtu Evropské unie tak, aby mohly být pokryty potřeby budoucích nových členských států. Jinak by se zmenšily prostředky plynoucí z fondů do řeckého zemědělství na úkor ekonomické podpory zemědělských sektorů visehradských zemí. To by mohlo vést k soupeření mezi starými a novými členskými státy o současně omezené zdroje Evropské unie.

Malí podnikatelé, živnostníci a řemeslníci

Představitel *Řecké konfederace malého podnikání* (GSEVE, která zahrnuje živnostníky i řemeslníky) uvedl, že by si visehradské země možná měly ještě promyslet důsledky přistoupení k Evropské unii, neboť ty nemusejí být vždycky pozitivní pro všechny sektory jejich ekonomik, jak ukazují zkušenosti Řecka. Podle jeho názoru by si visehradské země měly být plně vědomy toho, že se po přistoupení k Evropské unii budou muset zřít části svých práv nezávislých národů.²⁶

Kromě toho visehradské země mohou být – spolu s Řeckem – klasifikovány v kategorii členů Evropské unie tvořících v Evropě zónu „druhé třídy“. Podle jeho názoru taková diferenciace mezi první a druhou kategorií zemí bezpochyby již existuje v hlavních ekonomických otázkách, kde rozhodují nejmočnější členské státy Evropské unie.

V tomto smyslu by otevření Evropské unie visehradským zemím mohlo vyhovovat jejich silnému sousedovi – Německu –, ale patrně nepřinese prospěch Řecku ani dalším jihoevropským zemím. V případě přistoupení visehradských zemí se podíl jihoevropských zemí na fondech Evropské unie zmenší, pokud dostupné fondy předem nevzrostou.

Řecko zaujímá stanovisko, že by Kypr a Malta měly mít přednost před ostatními evropskými zeměmi, které se ucházejí o plné členství v Evropské unii.

Jak svého času poznamenal Jannos Papantoniou, ministr národního hospodářství: „*Při špatném profilu řecké ekonomiky by mohla vzrůstající pozornost, jakou věnují silnější členské státy EU problémům zemí střední a východní Evropy v kombinaci s perspektivou evropské integrace »rozmanitými rychlostmi«, odsunout Řecko do druhořadého či okrajového postavení v Evropské unii, možná naroveň zemí, s jejichž přistoupením k EU se počítá do budoucna.*“²⁷

¹ Guilhaudis, J. F.: *L'Europe en Transition*. Paris 1993, s. 129.

² Úroveň zaměstnanosti i produkce hraje zemědělství důležitou roli v ekonomikách přidružených zemí. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že zemědělský sektor zaujímá významný podíl na hrubém domácím produktu visehradských zemí (v průměru 9 %, tj. trojnásobek průměrného procentního podílu v zemích Evropské unie). Rovněž průměrný podíl pracovníků v zemědělství ve visehradských zemích představuje 19 % ve srovnání s 6 % v zemích Evropské unie. Viz Margue, T.-L.: *Les enjeux et les perspectives agricoles du futur élargissement de l'UE aux pays des PECO*. Revue du Marché Unique Européen, No. 1.

³ Viz Report of the Commission to the Council of Copenhagen (Zpráva Evropské komise pro Evropskou radu k Evropským dohodám na summitu v Kodani).

⁴ Strukturované vztahy s Evropskou unií by měly pokrývat oblasti s transevropskou dimenzí, jako je doprava, energetika, telekomunikace či výzkum.

⁵ K politice sledované Evropskou komisí v zemědělském sektoru viz Report of the Commission to the Council (Zpráva Evropské komise pro Evropskou radu). Doc. COM (94) 361 Final, Bruxelles 27/7/1994.

⁶ Viz De La Serre, F., Lequesne, Ch., Rupnik, J.: *L'Union Européenne: Ouverture à l'Est?* PUF, Paris 1994.

⁷ K evropským institucím po skončení studené války viz Defarges, P. M.: *Les Institutions Européennes*. Armand Colin, Paris 1993.

⁸ Blíže viz Smith, G.: *Can Liberal Democracy Span the European Divide?* In: Miall, H. (ed.): *Redefining Europe*. London 1994, s. 116.

⁹ Doc. COM (94) 361 Final, Bruxelles 27/7/1994.

¹⁰ Viz Doc. COM (94) 320 Final, Bruxelles 13/7/1994.

¹¹ Výsledkem tohoto dorozumění bylo přijetí tří Evropských (asociačních) dohod mezi Maďarskem, Polskem a Československem na straně jedné a Evropskou unií na straně druhé, které byly podepsány současně 16. prosince 1992. Viz Kulesza-Mietkowski, E., Mietkowski, P.: *Europe Centrale: Quelle Cohésion? Politique Etrangère*, No 3, srpen 1993, s. 11.

¹² Perrakis, S. (ed.): *Řecké předsednictví v Evropské unii* (leden až červen 1994). EKEM 1995, s. 94 (v řečtině).

¹³ Viz Doc. COM (94) 427 Final, Bruxelles 19/10/1994. Renforcement de la politique méditerranéenne de l'UE: Etablissement d'un partenariat euro-méditerranéen.

¹⁴ Euro-středomořská konference se uskutečnila v prosinci 1995 v době španělského předsednictví v Evropské unii.

¹⁵ Viz Report of the Commission to the Council and the Parliament on the Enhancement of the Mediterranean policy of the EU. COM (94) 427 Final, 19/10/1994.

¹⁶ K této otázce viz Řecko v EU. Zpráva řecké vlády předložená Evropské radě 22. 11. 1994 (v řečtině). Nea Synora, Athens 1995, s. 40.

¹⁷ Viz tamtéž (druhá část studie).

¹⁸ K různým strategiím sledovaným Evropskou unií v této oblasti viz COM (94) 361 Final, 27/7/1994.

¹⁹ „Čtyři jihoevropské členské státy EU mají společný zájem na zajištění finanční podpory Unie pro jejich rozvojové regiony.“ – Constat, D.: Southern European countries in the European Community. In: Holmes, J. W. (ed.): Maelstrom, the United States, Southern Europe and the Challenges of the Mediterranean. The World Peace Foundation, 1994, s. 128–129.

²⁰ Viz Guilhaudis, J. F.: La Réorganisation du système de sécurité occidentale: essai de vue d'ensemble. Paper presented at the Second PanEuropean Conference of International Relations, Paris 13.–16. 9. 1995.

²¹ Viz tamtéž.

²² Viz GSEE: Rozhodnutí vedení GSEE o celkovém stanovisku pro Mezivládní konferenci EU 1996 (cyklostylovaný oběžník v řečtině). Athény, 3.–4. července 1995, s. 4–5. Viz též anonymní rozhovor s prvním představitelem GSEE v ústředí konfederace v Athénách, 22. září 1995.

²³ Viz anonymní rozhovor s druhým představitelem GSEE a členem její výkonné rady v ústředí konfederace v Athénách, 13. října 1995.

²⁴ Viz Protopapas, Ch.: Projev pronesený na shromáždění GSEE k Mezivládní konferenci EU 1996 (cyklostylovaný výstisk v řečtině). Athény, 2. července 1995, s. 4.

²⁵ Viz anonymní rozhovor s představitelem GESASE v ústředí konfederace v Athénách, 20. září 1995.

²⁶ Viz anonymní rozhovor s představitelem GSEVE v ústředí konfederace v Athénách, 11. října 1995.

²⁷ Papantoniou, J.: Evropa a národní strategie. Aichmi Publications, Athens 1993, s. 104. Přetištěno z athénského deníku Ta Nea, 22. října 1991.

Poznámka: Autoři děkují paní Bibiane Spireové ze sekce pro hospodářské, finanční a měnové záležitosti (ECOFIN) Hospodářského a sociálního výboru Evropské unie za umožnění přístupu k oficiálním dokumentům Evropské unie.